

۵۸. حرّیت، شماره ۷۲، مورخ ۳۱ اردی‌بهشت ۱۲۹۹.
۵۹. همان.
۶۰. گزارش وزارت امور خارجه انگلستان، شماره ۳۷۱/۱۲۷۸، مورخ نوامبر ۱۹۲۰. نگاه کنید به: منشور گرکانی، سیاست دولت شوروی در ایران از ۱۲۹۶ تا ۱۳۰۶، ج ۱، تهران، بی‌ناشر، ۱۳۲۶، ص ۵۵.
۶۱. ابراهیم فخرائی، سردار جنگل، تهران، علمی، ۱۳۵۰، صفحات ۲۴۶ تا ۲۷۲.
۶۲. رستم‌اوا، سولماز؛ مطبوعات کمونیستی ایران در مهاجرت ۱۹۱۷ تا ۱۹۳۲، باکو، آذربایجان، ۱۹۸۵، ص ۴۳.
۶۳. برای مطالعه مستند کنگره باکو نگاه شود به:
- Pearce, B. (ed.), *Congress of the Peoples of the East*, London, New Park, 1977
- Gruber, H., *Soviet Russia Masters the Comintern*, New York, Anchor Books, 1974.
۶۴. مؤسسه مارکسیسم - لنینیسم، آرشیو مرکزی حزب کمونیست آذربایجان شوروی، صندوق ۵۴۴، کاتالگ ۲، ج ۸، صفحات ۱ تا ۴۳.
۶۵. شاهرخی، آزاده گمنام، تهران، بی‌نا، ۱۳۳۴، ص ۹۲. فخرائی نیز در مطالعه عمیق خود پیشه‌وری را به عنوان عضو هیأت ایران در کنگره باکو یاد می‌کند. نگاه کنید به: فخرائی، ابراهیم، پیشین، ص ۲۷۴.
66. Pishevari, M.J., *Sechmish Asarlari*, op. cit., p.10.
۶۷. بنابر نوشته اوانسیان، روزنامه حقیقت که پس از شماره یکصد و چهارم توقیف شد، هر شماره بین ۲۰۰۰ تا ۲۵۰۰ نسخه چاپ می‌شد. نگاه کنید به اوانسیان، صفحه‌ای چند از جنبش کارگری و کمونیستی ایران در دوران رضاشاه، بی‌جا، حزب توده، ۱۳۵۸، ص ۱۱.
۶۸. تقی شاهین، عضو کمیته مرکزی فرقه دموکرات آذربایجان و معاون پیشه‌وری در مصاحبه‌ای با من مدعی شد که پیشه‌وری به هنگام دستگیر شدن

نخستین دبیر حزب کمونیست بود.

۶۹. بنگاه مرکزی اطلاعات جاسوسی ایالات متحده (CIA)، ORE23-44، مورخ ۱۸ ژوئیه ۱۹۴۹ (برابر با ۲۷ تیر ۱۳۲۸ خ) اطلاعات مربوط به شرح حال افراد، ص ۲۵. همچنین: پیشه‌وری، یادداشت‌های زندان، بی‌جا، بی‌تا، ص ۹.
۷۰. خامه‌ای، انور؛ پنجاه و سه نفر، پیشین، ص ۱۹۰.
۷۱. آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۸۹۱/۰۰/۶/۲۱۴۶ مورخ ۲۱ ژوئن ۱۹۴۶ (برابر با ۳۱ خرداد ۱۳۲۵ خ).
۷۲. خامه‌ای، انور؛ فرصت بزرگ از دست رفته، پیشین، ص ۲۱.
۷۳. اسکندری، ایرج؛ پیشین، ج ۴، ص ۲۱۶.
۷۴. شایسته یادآوری است که از بین عده‌ای که با آنان درباره مرگ پیشه‌وری گفتگو کردم، هیچ‌کدام نتوانستند دلیل مشخصی له یا علیه نظریه قتل او ارائه دهند. آنانی که بر این باور بودند که پیشه‌وری به قتل رسیده است ادعا می‌کردند که درگیری‌های شخصی بین پیشه‌وری و باقراوف پس از سقوط حکومت خودمختاری بالا گرفت. برپایه اظهار بعضی از رهبران فرقه دموکرات آذربایجان، به هنگامی که باقراوف در سال ۱۹۴۷، در سالگرد بنیاد ارتش سرخ شوروی ضیافتی داد این درگیری علنی شد. در این مراسم، باقراوف جام خود را به سلامتی و به افتخار کوشش‌های بی‌باکانه رهبری فرقه دموکرات آذربایجان، در «آزادسازی آذربایجان» نوشید ولی ضمناً به بعضی مطالب دال بر نقاط ضعف فرقه دموکرات اشاره کرد. او ادعا کرد که علت سقوط حکومت خودمختار «سطح نازل روابط بین شمال و جنوب» و «این واقعیت بود که فرقه دموکرات به گونه‌ای بسنده با حزب کمونیست آذربایجان شوروی پیوند نداشت». گفته‌اند که پیشه‌وری با تغییر و تلخی به این مطالب جواب گفت و باقراوف را غافلگیر و عصبانی ساخت. گزارش شاهدان عینی حاکی است که: از نقطه نظر پیشه‌وری، دلیل عمده سقوط حکومت خودمختار، برخلاف آنچه باقراوف معتقد بود عبارت از وابستگی بسیارش به آذربایجان شوروی بود، به طوری که بسیاری از

- ناظران حکومت خودمختار را به مثابه کارگزاران و همگامان شوروی‌ها تلقی می‌کردند. واکنش باقراوف خشونت‌آمیز و زننده بود. باقراوف به پیشه‌وری گفت: «بنشین و خفه شو!» به هر صورت، در مصاحبه‌ای که با رحیم قاضی داشتم، شخصی که در آن ضیافت حضور داشته، در حالی که همه این گزارش را با جزئیاتش تأیید می‌کرد مدعی شد که این آذر، ژنرال بلندپایه ارتش حکومت خودمختار بود که با باقراوف در آن ضیافت یکی به دو کرد و نه پیشه‌وری.
۷۵. آزادملت، شماره ۳، مورخ ۱۹ اسفند ۱۳۲۴.
۷۶. جهانشاه‌لو افشار، پیشین، ص ۳۱۷.
۷۷. رهبر، شماره ۸۲۹، مورخ ۱۰ مهر ۱۳۲۴.
۷۸. جهانشاه‌لو افشار، پیشین، ص ۳۱۸.
۷۹. جاوید، گوشه‌ای از خاطرات نهضت ملی آذربایجان، تهران، بی‌نا، ۱۳۵۸، صفحات ۳۳ تا ۳۴. همچنین نگاه کنید به: ایران ما، شماره ۵۵۹، مورخ ۲۸ خرداد ۱۳۲۵.
۸۰. جاوید، پیشین، ص ۳۵.
۸۱. منشور گرکانی، پیشین، ص ۱۶۵.
۸۲. آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۱۵۴۶/۷/۰۰/۸۹۱، مورخ ۱۵ ژوئیه ۱۹۴۶ (برابر با ۲۴ تیر ۱۳۲۵) و نیز نگاه شود به: ایران ما، شماره ۵۵۹، مورخ ۲۸ خرداد ۱۳۲۵.
۸۳. آذربایجان، شماره ۸۲، مورخ ۲۹ آذر ۱۳۲۴.
۸۴. آگاهی، «شصت سال از تاریخ تأسیس حزب کمونیست ایران گذشت»، دنیا، شماره ۳، ۱۳۵۹، ص ۵۴.
۸۵. آذربایجان، شماره ۸۲، مورخ ۲۹ آذر ۱۳۲۴.
۸۶. جهانشاه‌لو افشار، پیشین، ص ۳۱۸.
۸۷. دانشیان، خاطرات چاپ‌نشده. همچنین نگاه کنید به: طاهر، س؛ فدائی ژنرال، باکو، آذربایجان. ۱۹۸۷، صفحات ۶ تا ۱۱.
۸۸. دانشیان، پیشین. درگیری او در این فعالیت‌ها مطابق اسناد دولتی ایران مسجل می‌گردد. نگاه شود به: اخگر، مرگ هست و بازگشت نیست، تهران، چهر،

- بی‌تا، ص ۳۱۹.
۸۹. جهانشاه‌لو افشار، پیشین، ص ۳۱۹.
۹۰. شیدا، ی؛ بی‌ریا اورک سوزلر، تبریز، ارک، ۱۳۶۰، ص ۶.
۹۱. رهبر، شماره ۴۶۱، مورخ ۲۰ دی ۱۳۲۳.
۹۲. شیدا، پیشین.
۹۳. گزارش وزارت امور خارجه انگلستان، شماره ۴۰۱۷۸/۴۰۳۷۱، یادداشت‌های تبریز، از ۲۱ سپتامبر تا ۱۲ اکتبر ۱۹۴۴ (برابر با ۳۰ شهریور تا بیستم مهر ۱۳۲۳).
۹۴. جهانشاه‌لو افشار، پیشین، ص ۳۰۶.
۹۵. جهانشاه‌لو افشار، پیشین، صفحات ۳۰۶ تا ۳۰۸.
96. Rossow, R., "The Battle of Azarbaijan 1946", *Middle East Journal*, No. 1, 1956, p.30.
۹۷. من مایلم با استفاده از این فرصت از دکتر جهانشاه‌لو افشار، از رهبران برجسته فرقه دموکرات آذربایجان سپاسگزاری کنم. ایشان در تهیه و تدوین این جدول با بزرگواری مرا یاری کردند.
۹۸. گرچه تلاش فراوان شد تا درباره شخصیت‌های یاد شده در این جدول، اطلاعات دقیقی عرضه گردد، اما اطلاعات مربوط به منشأ طبقاتی این شخصیت‌ها، تا اندازه‌ای باید با احتیاط تلقی شود. از این گذشته لازم به یادآوری است که اصطلاحات مربوط به تمایزات طبقاتی که در جوامع غربی مستعمل است به هیچ‌وجه با اوضاع اجتماعی متداول در ایران کاملاً تطبیق نمی‌کند.
۹۹. با گذشت سالها، حزب توده در ایران به تدریج موضع سیاسی اولیه خود را به کلی تغییر داد و به صورت یک حزب تمام عیار مارکسیست - لنینیست درآمد. این دگرگونی، به هرحال، نتوانست به نزدیکی بیشتری بین فرقه دموکرات و حزب توده منجر گردد. در سال ۱۹۶۰ (۱۳۳۹ خ.)، به مناسبت پلنومی که به «پلنوم وحدت» موصوف شد. فرقه دموکرات، لاقلاً در ظاهر امر با حزب توده یکی شد و خود را «کمیته ایالتی حزب توده در آذربایجان» نام‌گذاری کرد. با وجود این، همچنانکه تحولات

سیاسی سال‌های بعد به وضوح نشان داد، علی‌رغم بعضی از سازش‌های پیش پا افتاده که برای نشان دادن وحدت فیما بین و به منظور وانمود کردن همراهی با مارکسیسم نوع حزب توده‌ای صورت گرفت، جناح فرقه دموکرات آذربایجان، در قالب حزب توده شبکه قدرت خود را نگاه داشت و وجوه لنینیستی متمایز خویش را حفظ کرد.

فصل ششم

۱. فرقه دموکرات آذربایجان، سی‌سال، پیشین، ص ۴۹.
۲. اعضای کمیته مدیریت جدید عبارت بودند از: شبستری، بادگان، رفیعی، جودت، ولائی، عظیم‌ا، دیبائیان، دیلمقانی و تیموری. مراجعه شود به روزنامه آذربایجان، شماره ۷۸، مورخ ۲۱ آذر ۱۳۲۴. همچنین نگاه شود به: چشم آذر؛ پیشین، ص ۹۰.
۳. «نظام‌نامه داخلی مجلس ملی آذربایجان»، آذربایجان، شماره ۷۹ مورخ ۲۳ آذر ۱۳۲۴.
۴. همان.
۵. آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۱۸۴۵/۱۲/۰۰/۸۹۱ مورخ ۳ بهمن ۱۳۲۴.
۶. آذربایجان، شماره ۷۸، مورخ ۲۱ آذر ۱۳۲۴. نخست‌وزیر، تا انتخاب وزیر کار، امور مربوط به وزیر کار را نیز انجام می‌داد.
۷. همان.
۸. گزارش وزارت امور خارجه انگلستان، شماره ۳۷۱/۵۲۶۶۳ مورخ ۲۲ دی ۱۳۲۴.
۹. آذربایجان، شماره ۷۸، مورخ ۲۳ آذر ۱۳۲۴.
۱۰. آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۲۳۴۶/۳/۰۰/۸۹۱ مورخ ۳ فروردین ۱۳۲۵.
۱۱. آذربایجان، شماره ۷۹، مورخ ۲۳ آذر ۱۳۲۴.
۱۲. گزارش وزارت امور خارجه انگلستان، مورخ ۲۲ دی ۱۳۲۴. ...

۱۳. برای متن اصلی نگاه کنید به: پسیان، پیشین، ص ۹۸. مطابق گزارش چاپ شده در نیویورک تایمز، در پی موافقتنامه درخشانی - پیشه‌وری، تنها چهارده نفر از افسران تصمیم به ترک آذربایجان گرفتند. نیویورک تایمز، مورخ ۲۶ آذر ۱۳۲۴.
۱۴. گزارش وزارت امور خارجه انگلستان، شماره ۳۷۱/۵۲۶۶۱، مورخ ۵ دی ۱۳۲۴.
۱۵. همان، شماره ۳۷۱/۵۲۶۶۱ مورخ ۵ دی ۱۳۲۴. همچنین نگاه کنید به: زنگنه، پیشین، صفحات ۶۶ تا ۱۳۸.
۱۶. آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۸۹۱/۰۰/۲/۲۰۴۷ مورخ ۲ اسفند ۱۳۲۴.
۱۷. همان، شماره ۸۹۱/۰۰/۲/۱۲/۱۸۴۵ مورخ ۳ بهمن ۱۳۲۴.
۱۸. همان.
۱۹. همان.
۲۰. چشم‌آذر، پیشین، صفحات ۸۹ - ۹۰.
۲۱. آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۸۹۱/۰۰/۱۲/۱۸۴۵ مورخ ۲۷ آذر ۱۳۲۴.
22. Kuniholm, B.R., *op. cit.* p.304.
۲۳. مطابق ماده ۶ معاهده ۱۹۲۱ «هرگاه ممالک ثالثی بخواهند به وسیله دخالت مسلحه سیاست غاصبانه را در خاک ایران مجری دارند، یا خاک ایران را مرکز حملات نظامی برضد روسیه قرار دهند و اگر ضمناً خطری سرحدات دولت جمهوری اتحاد شوروی روسیه و یا متحدین آن را تهدید نماید و اگر حکومت ایران، پس از اخطار دولت شوروی روسیه خودش نتواند این خطر را رفع نماید، دولت شوروی حق خواهد داشت قشون خود را به خاک ایران وارد نماید تا این که برای دفاع از خود اقدامات لازمه نظامی را به عمل آورد. دولت شوروی روسیه متعهد است که پس از رفع خطر، بلادرنگ قشون خود را از حدود ایران خارج نماید.» درباره این عهدنامه نگاه کنید به:
Hurewitz, J.C., *Diplomacy in the Near and Middle East*, New Jersey, Van Nostrand, 1956, vol.2., pp.90-94.

و نیز به مرجع فارسی زیرین مراجعه شود: بهرام نوازنی، عهدنامه مودت ایران و شوروی، با مقدمه دکتر داود باوند، نشر همراه، تهران، ۱۳۶۹.
(مترجم)

24. Kunilolm, B.R., *op. cit.*, p.304.
۲۵. ایران ما، شماره ۴۶۵، مورخ ۲۷ آذر ۱۳۲۴.
۲۶. کی استوان، حسین، پیشین، ج ۲، ص ۲۱۴.
۲۷. مذاکرات مجلس، مورخ ۶ بهمن ۱۳۲۴.
۲۸. همان، مورخ ۱۱، ۲۰ و ۲۴ آذر ۱۳۲۴.
۲۹. ملکی، خلیل؛ پیشین، ص ۳۹۲.
۳۰. ایران ما، شماره ۴۶۲، مورخ ۲۱ آذر ۱۳۲۴.
۳۱. همان، شماره ۴۶۷، مورخ ۲۹ آذر ۱۳۲۴.
۳۲. آژیرو، شماره ۱۵۷، مورخ ۲۵ خرداد ۱۳۲۳.
۳۳. مذاکرات مجلس، مورخ ۲۴ آذر ۱۳۲۴.
۳۴. آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۸۹۱/۰۰/۶/۶۴۶ مورخ ۱۶ خرداد ۱۳۲۵.
35. Thomas. H., *Armed Truce, op. cit.*, p.156.
36. *Izvestia*, 18 December 1945, cited in Thomas, J.R., *The Rise and Fall of the Azerbaijan People's Republic [sic] as Reflected in Izvestia, 1945-1947, Certificate Essay, Columbia University, 1953, p.53.*
۳۷. رهبر، شماره ۶۷۱، مورخ ۲۲ اسفند ۱۳۲۴.
۳۸. برای جزئیات گزارش این حوادث و اقدامات حزب توده و گروه سید ضیاءالدین طباطبائی نگاه شود به: انور خامه‌ای، فرصت بزرگی از دست رفته، پیشین، صفحات ۲۷۸ تا ۲۸۶.
۳۹. مسعودی، قاسم، جریان مسافرت میسیون اعزامی ایران به مسکو، تهران، نشر چاپ، ۱۳۲۵، ص ۱۷.
۴۰. همان، صفحات ۶۷ تا ۶۸.
۴۱. همان، ص ۷۰.

۴۲. برای متن پیمان سه‌جانبه، که توسط دولت‌های بریتانیا، اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی و ایران به امضا رسید نگاه شود به:
Hurewitz, J.C., *Diplomacy in the Middle East, 1914 - 1956*, vol. 2, Princeton, Van Nostrand, 1956, pp. 233-4.
پیمان سه‌جانبه‌ای که بین دولت ایران و دول اشغالگر امضا شد (۲۹ ژانویه ۱۹۴۲ برابر با ۹ بهمن ۱۳۲۰ خ.) از یک طرف ایران را متعهد می‌کرد که برای متفقین، در امر عبور و مرور و ارسال مهمات از بنادر خلیج فارس به مقصد روسیه تسهیلات فراهم کند و از سوی دیگر اشغالگران نیز استقلال و تمامیت ارضی ایران را محترم می‌شمردند و وعده می‌دادند که همه‌گونه مساعدت اقتصادی برای ایران فراهم کنند. (مترجم).
43. Vail Motter, T.H., *The Persian Corridor and Aid to Russia*, Washington, Office of the Chief of Military History, Department of Army, 1952, pp. 281-3.
برای گزارش جزئیات بیشتر درباره تخریب نظامی متفقین از ایران نگاه شود به:
Gobad Irani, R., "American Diplomacy: An Option Analysis of the Azerbaijan Crisis, 1945 - 1946", *International Studies*, 1978, pp. 25-34.
۴۴. خان ملک یزدی، غوغای تخریب ایران، تهران، نشر سلسله، ۱۳۶۲، ص ۱۱۴.
۴۵. مذاکرات مجلس، ۱۲ اسفند ۱۳۲۴.
۴۶. کی استوان، حسین؛ پیشین، ج ۲، صفحات ۲۷۹ تا ۲۸۰.
۴۷. روابط بین قوام‌السلطنه و حسین علاء به قدری خصمانه بود که بر مانوری که قوام‌السلطنه راجع به طرح مسأله در سازمان ملل اتخاذ کرده بود اثر داشت. حسین علاء به عنوان دست پرورده شاه، بیشتر متعهد به دربار بود تا به سیاست‌های متخذه حکومت. در چند مورد، او به عنوان «نماینده دربار» اقدام نمود و با دولت هماهنگی به عمل نیاورد. برای جزئیات بیشتر اقداماتی که علاء رأساً در قضیه آذربایجان در سازمان ملل، انجام داد مراجعه کنید به: خاطرات تقی‌زاده که اخیراً طبع شده

- است: ایرج افشار، زندگی طوفانی، خاطرات سیدحسن تقی‌زاده، تهران، نشر علمی، ۱۳۶۷، صفحات ۲۷۶ تا ۲۷۸.
48. Gromyko, A., *Memoirs, from Stalin to Gorbachev*, London, Arrow Books, 1989, pp. 303-4.
۴۹. مسعودی، قاسم؛ پیشین، ص ۲۰۰.
۵۰. جبهه، شماره ۱۱۹، مورخ ۱۷ فروردین ۱۳۲۵.
۵۱. جبهه، شماره ۱۳۳، مورخ ۳ اردی‌بهشت ۱۳۲۵.
۵۲. اعضای هیأت آذربایجان عبارت بودند از: پیشه‌وری، بادگان، جهانشاه‌لو افشار، ابراهیمی، دیلمقانی، شاهین و سیف قاضی. افراد زیرین نیز از جانب حکومت مرکزی مأمور مذاکره با دموکرات‌ها شدند: مستشارالدوله، فرمانفرمائیان، ایپکچیان، سپهر، لنکرانی و فیروز.
۵۳. ظفر، شماره ۲۴۱، مورخ ۴ اردی‌بهشت ۱۳۲۵.
۵۴. رهبر، شماره ۷۰۰، مورخ ۳ اردی‌بهشت ۱۳۲۵.
۵۵. رهبر، شماره ۷۰۳، مورخ ۶ اردی‌بهشت ۱۳۲۵. ده سال بعد، خلیل ملکی، که به عنوان رهبر جناح مخالف حزب توده را ترک کرده بود، نظر و انتقادش را نسبت به حمایت حزب توده از حکومت خودمختار آذربایجان تغییر داد. نگاه کنید به: خلیل ملکی و انور خامه‌ای، پس از ده سال انشعائون حزب توده سخن می‌گویند، بی‌نا، ۱۳۳۶، صفحات ۱۹ تا ۲۰.
۵۶. جبهه، شماره ۱۳۵، مورخ ۵ اردی‌بهشت ۱۳۲۵.
۵۷. همان، شماره ۱۴۴، مورخ ۱۷ اردی‌بهشت ۱۳۲۵.
۵۸. آذربایجان، شماره ۱۷۲، مورخ ۲۵ فروردین ۱۳۲۵.
۵۹. همان، شماره ۱۷۸، مورخ ۱ اردی‌بهشت ۱۳۲۵.
۶۰. همان، شماره ۱۷۹، مورخ ۲ اردی‌بهشت ۱۳۲۵.
۶۱. همان، شماره ۱۸۰، مورخ ۳ اردی‌بهشت ۱۳۲۵.
۶۲. فرقه دموکرات آذربایجان، سی‌سال، پیشین، ص ۶۶.
63. Azerbaijan Demokrat Ferqehsi Markaz Komitehsi,

Azerbaijan Milli Majlisi va Azerbaijan Milli Hükümetinin Qarar va Qanunlar Majmu'ahsi, Azerbaijan Milli Majlisinin Musadere Haqqında Tasvib olunmush Qanuni, Baku, Azerbaijan, 1980, pp.10-12.

۶۴. همان، ص ۱۲.
۶۵. فرقه دموکرات آذربایجان، سی سال، پیشین، ص ۶۷.
66. "Azerbaijan Milli Majlisinin Felahat Bahrehsinin Malek ile Akinji Arasında Bulunması Qanuni", *Azad Millat*, no. 12, 16 April 1946.
۶۷. آذربایجان، شماره ۹۶، مورخ ۱۹ دی ۱۳۲۴.
۶۸. آذربایجان، شماره ۸۴، مورخ ۲ دی ۱۳۲۴.
۶۹. شرایط نامزدان و رأی‌دهندگان شبیه شرایط نامزدان و رأی‌دهندگان مجمع ملی بود به استثناء این که حد نصاب سن فرق می‌کرد. هر آذربایجانی، از جمله زنان، که بیش از نوزده سال داشتند می‌توانستند رأی بدهند و همه کسانی که بین ۲۵ تا ۷۵ ساله بودند می‌توانستند خود را نامزد نمایندگی کنند. نگاه شود به: آذربایجان، شماره ۹۷، مورخ ۲۰ دی ۱۳۲۴.
۷۰. انتخابات شورای شهرداری تبریز از ۲۵ تا ۳۰ دی‌ماه ۱۳۲۴ خ. برگزار شد و انتخابات شوراهای شهر و بخش برای مناطق دورافتاده از بیستم تا بیست و پنجم بهمن ۱۳۲۴ خ. برگزار گردید. نگاه شود به: آذربایجان، شماره‌های ۱۰۳، ۱۰۷ و ۱۱۵، به ترتیب مورخ ۲۷ دی و ۲ و ۱۲ بهمن ۱۳۲۴.
۷۱. آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۸۹۱/۰۰/۲/۱۹۴۶ مورخ ۳۰ بهمن ۱۳۲۴.
۷۲. همان.
۷۳. آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۸۹۱/۰۰/۱۲/۱۸۴۵ مورخ ۳ بهمن ۱۳۲۴.
۷۴. آذربایجان، شماره ۲، مورخ ۱۷ شهریور ۱۳۲۴.
۷۵. راجع به تاریخ حرکت خودمختاری کردستان در سالهای پس از جنگ دوم جهانی، هنوز هم بهترین مطالعه‌ای که به زبان انگلیسی